

УДК 351.764:001(477)

Корнієнко М. В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, перший проректор Дніпропетровського гуманітарного університету, м. Дніпро

НАУКОВИЙ ПОШУК СПОСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ СЕКСУАЛЬНІЙ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Рец. на кн.: Небитов А. А. Сексуальна експлуатація в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз : монографія / А. А. Небитов. – Київ : Освіта України, 2016. – 464 с.

Монографія А. А. Небитова є одним із перших вітчизняних комплексних наукових досліджень, де з позицій системного підходу висвітлено актуальні питання щодо запобігання суспільно небезпечним виявам сексуальної експлуатації та захисту прав жертв таких діянь в Україні. Використання з комерційною чи особистою метою інтимних послуг інших осіб (передусім найбільш незахищених категорій – жінок та дітей) визнано одним з найприбутковіших, а отже, найнебезпечніших видів кримінального бізнесу. У національному законодавстві більшості європейських країн і міжнародно-правових актах злочинними визнано такі форми сексуальної експлуатації, як звідництво, схилення до проституції, утримання будинків розпусти, розповсюдження порнографії тощо. Збільшення масштабів руху «живого товару» задля реалізації зазначених протиправних діянь перетворює це явище на загрозу транснаціонального характеру. За оцінками експертів ООН, сексуальна експлуатація посідає третє місце у світі за рівнем прибутковості після торгівлі наркотиками та зброєю.

Україна через своє географічне і геополітичне розташування є країною походження, транзиту та призначення для чоловіків, жінок і дітей, яких вивозять за кордон з метою комерційної сексуальної експлуатації та примусової праці. Нині в нашій державі значно активізувалися міграційні процеси. Це пов'язано зі збільшенням кількості біженців з інших країн, а також внутрішньо переміщених осіб, яких дедалі частіше залучають до сфери надання інтимних послуг. Ці процеси супроводжуються постійним постачанням на ринок неконтрольованої аудіо-, відео-, телепродукції та інших товарів, що пропагують порнографію,

культ жорстокості й насильства, расову, національну чи релігійну нетерпимість і дискримінацію. Україна є лідером світової індустрії дитячої порнографії. За даними Інтерполу, дохід від фото- та відеопорнографії, виробленої в Україні, щороку становить понад 100 млн доларів США. Представники фонду Internet Watch Foundation зазначають, що за рівнем популярності дитячої порнографії в Інтернет-мережі Україна посідає сьоме місце у світі. Безперечно, ці фактори негативно позначаються на формуванні загальнолюдських цінностей, а особливо серед молодого покоління.

Убезпечення українського суспільства від такого небезпечного явища потребує розроблення адекватних і ефективних заходів, передусім, кримінально-правового та кримінологічного впливу.

Незважаючи на те, що за останні десятиліття здійснено чимало досліджень, які розкривають питання протидії сексуальній експлуатації, донині можна спостерігати розбіжність думок щодо актуальних питань кримінально-правової та кримінологічної характеристики цих злочинів, а також запобігання їм. Дослідження науковців, присвячені вказаній проблемі, звісно, є актуальними, однак окремі питання залишаються недостатньо вивченими. Частину питань розглянуто лише на рівні постановки проблеми, а деякі теоретичні положення і практичні рекомендації є сумнівними. Вищевикладене підтверджує необхідність поглибленого теоретичного аналізу та практичної складової в питаннях кримінально-правового і кримінологічного аналізу й запобігання сексуальній експлуатації в Україні, що зумовлює потребу в комплексному цільовому розробленні окресленої проблеми.

Таким чином, стан розроблення означеної проблеми не відповідає вимогам сьогодення. З огляду на це, актуальним є проведення таких досліджень, як науковий доробок А. А. Небитова.

У монографії здійснено комплексне дослідження кримінально-правових і кримінологічних проблем запобігання сексуальній експлуатації в Україні, а також розглянуто проблему кримінально-правового забезпечення охорони людини від неї. Охарактеризовано структуру та динаміку злочинів, пов'язаних із різними формами сексуальної експлуатації, розроблено типологію злочинців і злочинних угруповань у цій сфері. Визначено понятійний апарат і методологічну базу дослідження, висвітлено його ключові проблеми. Розкрито концептуальні підходи до

кримінально-правової характеристики сексуальної експлуатації. У зазначеній праці здійснено аналіз соціально-психологічних і правових факторів, які впливають на формування та прояв віктимності жертв сексуальної експлуатації, встановлено детермінанти сексуальної експлуатації тощо.

Автор дослідив теоретичні та практичні засади запобігання сексуальній експлуатації людини, виявив недоліки його сучасного стану і запропонував концептуальні способи реалізації профілактичних заходів на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Схвальним є намагання автора розширити традиційне уявлення про експлуатацію людини, зокрема за допомогою виділення та закріплення терміна «сексуальна експлуатація», який охоплює такі її небезпечні форми, як проституція, утримання місць розпусти, звідництво, сутенерство, порнографія та інші подібні протиправні діяння.

У своїй науковій праці дослідник не лише розкрив кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки сексуальної експлуатації, а й виокремив проблеми покарання за злочини відповідної категорії. Надано конкретні пропозиції щодо вдосконалення системи покарань за сексуальну експлуатацію, серед іншого запропоновано: санкцію ч. 1 і 2 ст. 301 Кримінального кодексу (КК) України розширити додатковим покаранням, що передбачає позбавлення права обіймати окремі посади чи займатися певною діяльністю; санкцію ч. 1 ст. 302 КК України зробити альтернативною, додавши до неї основне покарання у вигляді позбавлення волі строком до двох років; санкції ст. 301 і 303 КК України доповнити додатковим видом покарання – конфіскацією майна, яку можуть призначати на розсуд суду. Застосування конфіскації майна за сексуальну експлуатацію є аргументованим й адекватним для цих злочинів покаранням, оскільки здебільшого їх учиняють з метою отримання прибутку.

Це сприятиме підвищенню ефективності протидії сексуальній експлуатації в Україні, адже буде руйнувати економічну складову вказаного протиправного виду злочинної діяльності.

Необхідно звернути увагу на запропоновані в монографії способи підвищення результативності заходів профілактики сексуальної експлуатації в Україні. Незважаючи на умовний їх розподіл, ці заходи є взаємопов'язаними та повинні здійснюватись комплексно для недопущення протиправних діянь. На нашу думку,

у праці їх потрібно було розглянути більш ґрунтовно, зокрема щодо спільної діяльності державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямованої на усунення причин та умов, які сприяють сексуальній експлуатації.

Структура монографії відповідає логіці дослідження й визначеним задачам, що дало автору змогу послідовно зосередитися на головних проблемах запобігання сексуальній експлуатації в Україні і способах їх розв'язання. Викладення матеріалу ґрунтується на поглибленому системному аналізі законодавчих та інших нормативних актів, спеціальної наукової літератури. Висновки автора базуються на результатах багаторічного вивчення оперативно-розшукової, слідчої та судової практики. Емпіричною основою монографічного дослідження стали дані офіційної статистики, матеріали кримінальних справ (проваджень) за злочинами, передбаченими ст. 149, 301–303 КК України, зведені дані опитувань 260 слідчих і 238 оперативних працівників Національної поліції з різних регіонів України. У монографії використано аналітичні узагальнення Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державної міграційної служби України, а також низки неурядових і міжнародних організацій. До того ж, автор посилається на власний багаторічний досвід роботи в підрозділах протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми.

Підсумовуючи, зауважимо, що монографію «Сексуальна експлуатація в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз» підготовлено на високому професійному рівні. Вона є завершеним самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною та є вагомим внеском у вітчизняну кримінологічну науку, зокрема в розвиток правоохоронної практики.

Рецензія надійшла до редколегії 24.10.2016
